

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1 Y 15 DE CADA MES.

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.	
Tres mesos.	6 Rals.
Al estranger, tres mesos.	9 »
Ultramar, tres mesos.	12 »
Un número sol.	1 »

REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.
Carrer de Jerusalem, n.º 32, primer pis.

RECLAMS.
Los subscribers, per ratlla. ½ Ral.
Los no subscribers, per id. 1 »
Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.

SUMARI.

Estudis polítichs; per *Joseph Roca y Roca*.—Fragment (poesia); per *Anicet de Pages de Puig*.—Estudis geográfichs sobre 'l Bisbat de Girona durant la etat mitjana; per *Pere Alsius*.—L' Aucell de ma Provensa (poesia); per *Joan Sitjar*.—Los Reys d' Aragó y la Séu de Girona; per *Fidel Fita*.—Desvari, per *Maria de Bell-lloch*.—Perdó pel Trovador (poesia); per *Antoni Vila y Guayató*.—Consistori dels Jochs Florals de Barcelona.—Novas.

Sens ferse sevas la Redacció las ideas vertidas en est article d' En Joseph Roca, lo publiquem gustosíssims per esser un trevall apreciable baix diferents conceptes.

ESTUDIS POLÍTICHs.

Patria. — Matría.

Dintre de la familia per l' amor de dos sers formada, hi alentan dos afectes. En algunas cosas se confonen, en altrás mostran quisqué la sua naturalesa propia; jamay empero s' esclueixen, ans bè pot dirse que 's completan. Volém parlar del amor que 's té á n' al pare, y d' aquell que per la mare en nostres cors ne brolla.

Malauradament pera nosaltres á eixos afectes no podém avuy per avuy donar eixida. La tomba guarda desde fá alguns anys los cossos d' aquells sers que 'ns engendraren; mes en nostra vida viuen encare, y l' recort mil voltas vé ab sas dolsas alas á afalagar nostres potencias, que 's desvetllan ensomniant jorns de ventura que si passaren, en lo cor hi deixaren bona semensa de goigs dilitosíssims è inextingibles.

Bè recordém nosaltres aquells anys de la infantesa passats sota la pairal taulada. Bè veyém encara aquelles fesomias adorables, brollant amor á la familia,

en llurs goigs gojosas, apesaradas en llurs penas, conjunt sempre de una armonia celestial entre 'ls que se 'n van y 'ls que 's quedan, perque estos sá-pigan demá mantenirla ab los qui estan cridats á vindre. Mes aquellas caras no eran semblants; no eran mirall fael l' una de l' altra: si un mateix sentiment las animava eran diversas las suas manifestacions, y produhian en nosaltres encara que no 'l mateix afecte, diversitat de correspondencia.

Lo pare y la mare ayman á llurs fills, mes quisqué de un modo diferent, com los fills ayman á llur pare y á llur mare á quisqué de diferent manera. Aixis ho ha volgut la naturalesa, y aixis ha de passar, sens que l' home tinga de penedirse de aquest fet, tota vegada que l' hi proporciona la ventatje de donar eixida á dos sentiments distints, pero agradosos abdós y abdós molt saludables.

La fesomia del pare, menys expansiva que la de la mare, mou en nosaltres un sentiment d' amorós respecte. Desde petits veyémlo sobre 'l treball de la casa seguintla, ordenantla y procurant millorarla, tot en profit nostre. Aquesta tasca fadigosa no l' hi deixa espay pera omplirnos de caricias: pot dirse que si no 'ns demostra estimarnos tan ab lo cor, com ho fá la mare, ab lo cap nos estima 'l doble, tota vegada que la sua inteligencia treballa pera nosaltres, ja sia esmaganant, ja dictant ordres á la voluntat y á bras, que s' afanyen en guanyarnos lo bossi de pá que 'ns alimenta y l' estalvi que ha de ser un dia lo fonament de nostre benestar. Es per aixó que la expressió de la sua cara apareix cap-ficada moltes voltes, y es per aixó també que desperta en nosaltres mes admiració y respecte, que desitj d' afalagarlo: mes bé amor en los ulls que en los llabis: miradas d' atenció á sas ordres, viu anhel de satisfacer sas indicacions, fins las mes lleugeras. encara llur manifestació no esclata, ganas ardentes de correspondre dintre de l' órbita mateixa de son caràcter, al amor que en ella nos demostra y ultimament confiansa agradosa cde pagarli un dia ab tota mena de sacrificis, los sacrificis de tota mena que porta fets en bé de la familia.

Aquesta es l' idea general que tenim del amor de

pare al fill y del d' est al pare. Nostres lectors la completarán ses dupte ab mil cassos més, alguns dels qual retrauriam nosaltres ab molt de pler, si la naturalesa d' aquest treball nos permetès donarli proporcions majors.

Entrant are en l' amor de la mare veurèm una notable diferencia en sas manifestacions. Fill del cor, tè doble brillantor y esplendidesa que 'l del pare. Nostre mare es qui 'ns bressola, qui 'ns conta la primera rondalla y 'ns canta la primera cansò; qui estampa en nostras galdas primer que ningú la flayrosa flor de sos llabis bermellenchs. Á ella debém, quan som ja mes crescuts las cofiansas de familia: ella mos guia y 'ns alenta en lo camí de la vida: sos consells, ad sas vertencias son sempre suaus y tendres com lo seu cor mateix: nostras satisfaccions l' hi fan plorar llágrimas de dolor, que no podria contenir per mes que vulgués ferho: si alguna volta la societat nos distingeix, ella sent la nostra satisfacció fins á enfolir-la: daria pel fill de sas entranyas la vida entera: son amor es sens falsesa pus aixis com lo sol treu raigs lo cor de la mare irradia aquest afecte sols comparable ab lo que als àngels atribueixen los ser més espiritualistas.

¡Quanta diferencia del amor del pare al de la mare! L' un es sublime, l' altre es tendre: l' un admira; l' altre conmour: l' un aixeca l' esperit; l' altre fá tombar las llágrimas!

Y no obstant ¿qui negará que abdos se dirigeixen á un mateix objecte? ¿qui dirá que se esclueixen? ¿qui parlará de haverse arribat may á engelosir l' un del altre? ¡Oh! Si aixó succehís seria una aberració de la naturalesa. Esta que ha donat mes cor á la dona y mes cap al home, vol que 'l carácter de las expansiones de abdós sers obeheixi las suas lleys, y fá que manifestantse aquellas lliure y espontáneament, troben en los sers envers qui 's dirigeixen, consemblant correspondencia.

Lo que dihém de la familia individual, bé pot dirse també de las familias colectivas, en las quals, com en aquella hi ha sentiments, que 'ns son comuns, com no hi mancan tampoch interessos, causa de prefertas y afeccions d' un altra especie, es veritat; empero que no son pas menys dignes de consideració.

Los qui com nosaltres tenim la ditxa de ser ciutadans de una gran nació y al mateix temps individuos de una agradable familia provincial, podém mostrar-nos satisfets ab sernos permés gosar dintre de la societat, de las dos manifestacions del afecte que tè 'l fill, dintre de la llar envers sos respectius pares.

Anemho á examinar. La pátria comuna representa nostra grandesa y enclou nostres interessos materials. Si algú l' ultratja sentim en nosaltres la cohissor de la vergonya y correm á posarla en son lloch; y mes que siga menester regar ab sanch lo camí del adre-sament, ab sanch se rega. Ella aixeca nostre esprit y 'ns mou á engrandirla y ferla respectar, buscant ab dalé los medis que pogan proporcionarli forsa, robustesa y prosperitat. No volém ferla esclussivament

nostra é imposarla á las demès germanas, com no volém tampoch que cap d' ellas se la fassa séva esclussivament y nos l' impose. Desitjem que sia un llás de lliure unió entre totes, de cap manera un llás d' esclavitut y un medi de uniformarnos, á mal grat de nostra natural repugnancia. La considerém com una tranquila font de fraternitat, jamay com un torrent desenfrenat de gelosia, de rancunia y ódi. Volém que sia causa constant de benefici material y d' avansament moral, de cap manera obstacle al progrés y motiu de defalliment en las forsas de las provincias. Sols d' aquest modo 's conseguirán resultats semblants als que dona en las familias lo ben ordenat treball del cap de casa: riqueza, pau, unió, armonía, concordia: tota aquesta serie d' afectes positius que al mateix temps que grats son profitosos.

Mes aquest amor y aquest interès que lligar pot, si bè 's practica, ab tanta fermesa, á tota la germandat ¿ha de fer desapareixe tot altre afecte? No: demostrarho fora exigir al fill que aborris á sa mare pera reconcentrar en lo pare tot son amor y aixó sobre ser un sacrifici inutil, fora un fet anti-natural. Tenim nació y provincia tenim pare y mare: tenim PÁTRIA y MÁTRIA: (1) tinguém donchs un sentiment d' amor, baix los dos aspectes corresponents que no s' esclueixen que al revés se completan, com en la familia mateixa tant bé hi escauchen.

Desconeixe 's poden obstinadament los beneficis morals, y 'ls goigs intensos que ressurtan del amor tendre y suau que 's té á la terra que 'ns veje neix: comprenem aixó; no podem empero esplicarnos que 's negue la existencia de la MÁTRIA, com no podém esplicarnos tampoch que hi haja fill algun en lo mon que negar puga la existencia del àngel de sa infantesa, per més que concebim que puga haverlo oblidat ó bè avorrit.

La MÁTRIA deu encloure tots nostres sentiments mes purs. Ella es qui forma nostre carácter, ella qui 's reflecta en nostra naturalesa, y la fá ab los accidents accidentada, ardida ab la corrent de sos rius, aspre ab sas rocas espadadas, dolsa ab sas planuras de flors, y franca y oberta ab la blavor puríssima de son cel. Aixis com la mare, ella nos forma. Ella nos ensenya á parlarlo primer llenguatje, aquella llengua que se 'ns fá instintiva, y que si hi ha qui pot menysprearla per un instant, per una vida, no pot, no, oblidarla, y en ella ha de pensar, vullas que nó, quan parla 'l pensament dintre del cap.

Ella nos dona tradicions hermosas, recorts de familia honrats y agradables que 'ns estimulan, y conservant la bona nissaga, nos incitan á caminar ab ferma petjada envers un pervindre de felicitat y gloria. Ella en fi remou nostra tendresa, nostra anyoransa, nostras afeccions més puras y agradosas: es nostra mare social, y com á mare devém aymarla ab deliri, ab passió, fins ab enseguament.

Per la pátria comuna nostres esforços, per la ma-

(1) Chateaubriand es lo creador d' esta expressiva paraula qu' enclou una idea tant completa.

tria nostras afeccions. Per aquella lo treball y l'intel·ligència; per esta l'art y lo cor.

Tot això podem y devèm fer, segurs de no perdre res del caràcter de familia provincial, no perden tampoch cap de las ventatjes de pertanyer a una gran nació: tot això podem y devèm fer sens engelosir a cap germana, ans deixantla en lo mateix dret que 'l nostre de vestir-se ab lo trajo que millor l'hi escayga, ni exitar las prevencions de ningú que foran injustas, tiránicas y perjudicials. Fentho aixis se dona satisfacció complerta a las tendencias filosòfiques modernes que buscan en tot l'armonia, a las tendencias politicas d'aquest temps que cercan la varietat dintre de l'unitat y fins a las socials que 's mouhen pera crear lo lliure socialisme dintre del individualisme.

Y estas ideas que esposém, no deduhintlas del amor al pare y del amor a la mare, perque científicament es impossible, sino valetnos d'aquell exemple com lo mes aproximat en sos efectes al amor a la nació y al amor a la provincia, las recomaném a tots los homes politichs, pertanyin al partit que 's vulla, ja que a nostre entendre caben més o menys dintre de totas las solucions. ¡Ay d'aquell que las oblida! Ay d'aquell que com altres voltas ha succehit, causantne tant flagell, vulla ofegar l'esperit provincial! Mes ¡ay d'aquell també que sens consideració als interessos creats, a las necessitats politicas generals y als limits mateixos de la naturalesa, vulla rompre en mil trossos l'unió nacional, en lo moment històrich en que es mes precisa é indispensable!..

J ROCA Y ROCA.

FRAGMENT.

Les aus grapyadores esteses per la plana
Flayrant carnatge esmolan
En lo rocam llurs bechs:
Vá devallant pels córrechs a dolls la sanch humana
Que assedegats rastrejan
Los tigres famolenchs.

Per tot arreu l'incendi va arrossegant sa vesta
Qu'en sos plechs enmortalla
Masies y ciutats:
Cadavres sensa fossa gitan al mon la pesta;
La terra abandonada
N'engendra jorns de fam.

Lo mon es un sepulcre: la ignoble cobejança
Dels homes ne fa feras,
La guerra 'n ferà morts:
¡Per tot sanch y ruines! lo amor y la esperança
Se 'n tornan ab los àngels
Plorantne de tristor.

En mitj d'exa agonia, del vell fons de la terra
Clamant per sa nissaga
S'axeca 'l pare Adan,
Y diu ab veu que ofega fins al tró de la guerra:
—Pare Etern, perdonauslos,
No saben lo que fan!—

De mes entllá dels núvols, remor que la sanch glassa,
Veu que 'ls genolls doblega
Y en tots los cors retruny,
Axis respon al pare de nostra pobre rassa:
—No 'ls mata ma justícia,
Qui 'ls mata es son ergull.—

Y plorant sobre 'ls homes enemichs de la vida,
Veyent per tot ruines,
Arreu trepitjant morts,
Lo vell Adan esclama:—¡Nissaga malehida
Y engendrada en mal hora!
¿De qué 't serveix 'l cor?—

Mes ¡ay! de nou la guerra mes víctimes demana,
Y Adan torna a la fossa
Plorant desesperat:
¡Pobre pare dels homes! tota la sanch humana
No pot rentar la taca
De lo primer pecat!

ANICET DE PAGES DE PUIG.

ESTUDIS GEOGRAFICS SOBRE 'L BISBAT DE GERONA

DURANT LA ETAT MITJANA.

CONCA DEL FLUVIÀ

La conca hidrogràfica de aquest riu, constantment anomenat *Fluvianus* durant la época mitjana y *Clo-dianus* pels romans, queda limitada al orient pel ramal de Bessagoda, Llorona, y Mare de Déu del Mont y sas derivacions; per tramontana pel Pirineo desde 'l coll de Falgueras fins al de Vermadell; per la part de ponent pel ramal de Capsacosta, Puig-sa-calm y son derivat lo Grau, que ja comensa a cloure'la pel mitjorn, clausura que continúan las serras de Finestras Cals y Guixeras, que 's dirigexen al N.E. prenent en Serinyà una direcció paralela al nostre riu, dexant forsa estreta la part céntrica de aquesta conca, que al arribar al pago de Ampurias, després de Bascara queda convertida en un senzill canal. De ponent a orient atravesa esta conca 'l riu Fluvià, que es lo principal del comtat de Besalú, tinguent son origen en la falda septentrional de la montanya del Grao, passant luego a regar las comarcas de Olot, Castellfollit, Besalú, Esponellá y Bascara, vila que 's trova ja en la

frontera oriental del pago de Gerona, després de la qual recorre 'l Ampurdá y entra al mar, besant las murallas de Sant Pere Pescador, la *Villa Militiano* dels temps medís. Tributaris seus son: lo Ridaura, lo Furunell, Llierca, Burró, Capellada, Ser y altres de menor importancia.

Constitueix la part alta de aquesta conca la vall *Basirensis* ó de *Basso* antigament més gran y espayosa que 'l bonich pla que ara anomenam de Bas, putx que durant la etat mitjana se considerava enclós en aquella tot lo terreno comprés desde 'l Grao á la serra de Pinya y desde Puig-sa-calm á Olot per lo ménos. Es la serra de Pinya un alt repeu, que derivantse de la montanya de Santa Magdalena extén fins á la bora de la vila de Olot sos contraforts limitant exa vall y sa vehina la de Ridaura que queda més al septentrió; axis com queda separada al orient y mitjorn de las valls de Begudá y Santa Pau per las montanyas de Batet, Santa Margarida, Croscat y Fontpobre, quals vertents estant cubertas de las escorias y cendras dels volcans, que un dia exa regió cubrian. En la actualitat se considera dividida aquesta gran vall en altres quatre de secundarias, conegudas per vall de Bas, de las Presas, de Sant Privat y de la Pinya, regadas ademes del Fluviá per altrás varias rieras que portan los noms dels dits pobles, las quals no tinguent en l' antigor fácil escorro constituhan un gran lach de tres horas de llarch per una y mitja de ample, dessecat pels árabes, segons lo sabi Paluzie encara que no es cosa ben demostrada. En aquesta rica y productiva encontrada s' hi trovan los pobles de Sant Esteve de Bas, cap del viscomtat de est nó, Juanetas Sant Pere de las Presas, Sant Privat de Bas, La Còt, Puigpardinas, la Pinya, Mayol de Bas, Sant Juan dels Balbs, Sant Cristofol las Fonts y la important vila de Olot, per molt temps la més populosa del nostre bisbat.

Al N. de la vall de Bas y rasseradas sota l' Capsacosta quedan las valls de Ridaura y de Bianya, entre las quals está interposada la serra de Santa Lluçia, y respectivament regadas per las rieras que 'ls hi comunican 'l nom; las quals unidas en una sola corrent vuydan sas ayguas en lo Fluviá en las immediacions del industriós poble de Sant Juan las Fonts. Las principals poblacions de aquexa encontrada son: Santa Margarida de Bianya, Sant Pere Despuig, Sant Martí del Clot, Sant Salvador de Bianya, Sant Martí de Capsech y Sant Andreu de Socarrats ab son vehinat de Clocalou, y á las que es precis afegirhi la parroquia de Sant Juan Baptista, Sant Esteve y Sant Miquel Arcángel, qual iglesia reconstruhida pel canonge Wisando, fou consagrada á mitjant sigle X (1), fixantse sa situació en l'acta de aquella solemnitat, en la *vall de Bianya al peu del mateix riu Fluviá* y que apar ser la mateixa del modern poble de Sant Juan las Fonts.

Un dels principals tributaris que reb lo Fluviá es sens dupte lo Llierca (*Lidercha*, *Lizercha*) que bonament podem dir té son origen en la riera de Rocabru-

na, quals ayguas reforsa ab las de Vall de Bach, Bolós y Sant Aniol, pera reunidas entrar al riu principal per sa ribera esquerra en las immediacions del vehinat de Sant Jaume de Lierca. Queda circumscria aquesta gran vall al mitjorn per la serra de Bianya; al occident pel coll de Prugent; á tremontana per la cordillera pirenaica desde 'l coll de Vermadell fins al de las Abellas; tencantlo de la banda de llevant lo ramal de Bessagoda y Llorona, del qual arranca lo repeu de Coll de Faig, que forma sa barrera sudoriental. En exa dilatada vall poden distingirse molt bé tantas altrás valls quantas son las rieras que la regan; trovantse en la molt estreta de Vall de Bach, lo poble de est nom, lo de Sant Feliu de Porreras, Forallas y Oix; en la de Bolós, arrimada á las aspres ramificacions del Coll de Prugent, que la separan de la de Rocabruna, Baget (*valle Albet*) Monars, Bestracá y altres que no tenen cap importancia. Y per últim queda la de Sant Aniol separada de la anterior al O. per la serra de Talaxá (*Talaxano*) y enclosa al orient per lo ramal de Bessagoda, de la qual, y no gayre lluny del coll del Principi (*Collis Principii*) arranca una montanya (*mons maxuminianus*) que dividex exa vall en dos altres; quedant en la superior ó siga en la de Sant Aniol propiament dita (*Biquilibim contigament*) los pobles de Ribellas y Falaxá y en la meridional (*Agogia*) las parroquias de Riu y Sadernas. A la vall Biquilibim la atravessava de N. á S. lo riu (*Aginum*) y en sa ribera se fundá al entorn del any 872 un monastir de Benadictins, bax la advocació de Sant Aniol (*Andreu*), monastir que equivocadament confon Paluzie ab lo de Sant Pere de Besalú, al pas que diu ser lo riu Aginum (*riera de Sant Aniol*) lo Fluviá, lo que de cap manera pot admetre's y contra qual opinió estan tots los documents de la época. (1)

Del ramal de Bessagoda, desde 'l coll de Faig fins á la montanya de la Mare de Déu del Mont inclusive (2) baxan al Fluviá además varias corrents de molta menor importancia, sinó es en temps de fortas pluhas, entre las quals citaré 'l Burró que te 'l punt de afluençia prop de Argelaguer; la riera de Salas, que recull las ayguas de *Monte frigido super Paleriam*; lo Capellada (*Capellata*) que baxa de Lligordá (*Vall alta*), fent son curs al N.E. de la comtal vila de Besalú, no lluny de la qual formava en lo segle XI un gran gorch que citan las escripturas ab lo nom de estany; las rieras Gumanell, de Quexás, Vilademiras, Cabanellas y altrás que portan las denominacions dels termes que atravessan.

Per la ribera dreta 's confon ab lo Fluviá 'l Turunell, que aplega las ayguas de la vall de Begudá, enclosa en la part oriental de la regió volcánica de Olot y separada de la conca del Ser per las montanyas de Sant Juliá del Mont y Briolf. Té ex petit affluent son

(1) Vejas sobre 'l particular lo que diuhen *Marca*, ap. XXX *Paluzie. Historia de Olot*, ap. I y II y planas 37; y *Villanueva*, XIII, 91.

(2) Avans del segle XIII. exa montanya se anomenava *Mons Sti. Laurentii*, qual denominació cambiá llavors per la de la Mare de Déu, al fundarse en son cim una ermita á honor de la Verge Santissima.

(1) Villanueva, XIII, 250.

punt de unió ab lo riu principal al peu del magnífich despenyadero de Castellfollit, quals prismas bassáltichs abdos corrents llepan. Desde est punt fins al indret de Besalú també ténen accés al repetit riu algunas petitas rieras, com lo Juynell y altres que no citaré per no ser son caudal gayre considerable; y en Faras al S. de la dita vila entra al Fluviá 'l riu Ser que es un dels principals afluents que li tributan lo caudal de sas ayguas. La vall del Ser (*Teser*, *Tezer*, *Seser*), queda closa al O. per la vall basirense, al N. per la de Begudá, al S. per las montanyas de Fines-tras y sos repeus y al E. per la serra del Cals, Ginestar y Guixeras, que ve á remordir en lo poble de Serinyá; ahont dextra obert un petit collet que 'l Ser aprofita pera lliscar envers Faras, perdent allí son nom al confondre 's ab lo Fluviá. Dins de aquesta gran vall pòden distingirsenhi tres altres de secundarias, totes molt productivas, de las quals la de Santa Pau (*Sancta Pace*) es la mes immediata á la de Olot y com ella cubert son sol de greda y altres restos volcánichs; la central la de Mieras (*vallis miliaria*) y la oriental la de Campmajor, separada de la anterior per la serra de Falgons (*Falegoso*); passant pel fondo de cada una de las tres una riera que cambia lo nom segons los termes que recorre, y que 's confonen en una sola corrent, constituhint lo riu Ser, en las immediacions del poble de St. Martí de Campmajor. També á ell acudexen las ayguas que naxen en la vertent oriental de la serra de Guixeras y las que 's recullen en la vall de Merlant, que en los documents del segle XI indistintament s'anomena *Vallis mala* y *Meritania* no merexent ja gayre consideració las demes rieras que á son pas lo Ser arreplega. Disseminadas en la conca de est important tributari del Fluviá se trovan la vila de Santa Pau y 'ls pobles del Cellent, Forn, Mieras, Falgons, Sant Miquel de Campmajor, Pujarnol, Sant Martí de Campmajor, Merlant, Serinyá y Faras.

Desde est últim poble fins á Bascara ja no trova 'l Fluviá cap mes altra corrent que tinga especial importancia, sinó es la intermitent que prové del lach de Espolla y que 's precipita desde 'l cim de Martís á la ribera de dit riu formant una bonica cascada quals ayguas al rebatre en lo profundo abim se desfan en blanca espuma.

Tampoch la ténen los afluents que aplega en sa baxa conca, compresa entre la dita vila de Bascara y 'l mar y que quasi podriam dir que no es mes que un simple canal, principalment en son extrem oriental, circumstancia á la qual se deu que siga 'l Fluviá navegable pera las petitas embarcacions, en sa desembocadura. En sas frondosas riberas s'hi trovan Calabuig, Arenys de Ampurdá, Vilarrobau, Palol de Vilarrobau, St. Miguel de Fluviá (*vall Guntravi*) possehidor de un hermós temple bizanti, Torroella de Fluviá, la Armentera y St. Pere Pescador, antiga vila equidistant del mar y de la desapareguda ciutat de Ampurias, com á cosa de una hora. (1)

(1) Antigament també desembocava prop de la ciutat de Ampurias lo riu Ter, passant no gayre lluny del poble de la Escala; pero de avans del segle XVII, que desde la vila de

CONCA HIDROGRAFICA DEL RIU MUGA.

Ocupa la conca de est riu l' extrem nort oriental del bisbat de Girona, quedant limitada pel ramal de Bessagoda y Mare de Déu del Mont y 'ls repeus que de ell derivan, per la part de ponent y mitjorn; per la cordillera pirenaica al N. y per lo ramal ó montanya de Roda al orient. Nax lo riu Muga (*Sambruca*, *Sambuca*, *Samuga*) en lo bell cim del Pirinéu; passa per Pincaró, Albanyá, Sant Llorens de la Muga y Oliveda, ahont recull l' Arnera que prové de Massanet de Cabrenys; continua son curs passant per Buadella, Pont de Molins y Cabanas, en qual poble reb lo riu Llobregat que baxa de la Junquera, Viure y Peralada, qual affluent vé ja engroxit ab las ayguas de las rieras Ricardell, Net, Merdant y Urlina; rebent per la ribera dreta entre Vilanova y Castelló de Ampurias son principal tributari lo Manol (*Manivolum*, *Manevolum*, *Malevolum*) que descendex de la montanya de la Mare de Déu del Mont; lo qual al arribar á Avinyonet recull lo Rissech (*Rio sico*) que baxa de Terradas, y arrastra las ayguas de la vall de Llers. Desde Avinyonet lo Manol passa á Santa Llogaya (3 kilòmetres al S. de Figueras) pera recullir la riera Algama, ab qual refors, abandonant las montanyosas terras del comtat de Besalú, atravessa y rega las de son vehí 'l de Peralada, recorrent los pobles de Sant Pau de la Calsada, Alfà y Vilasacra. Desde Vilanova se dirigex la Muga á Castelló de Ampurias, qual vila, describint un semicerle, volta pera remontarse luego un poch al N. y anar á desembocar en lo golf de Rosas. També est riu ha cambiat son punt de desaygua al mar, putx que al dir de Pujades, los habitants de Castelló procuraren girar son curs envers l' estany, pera conseguir que disminuissin los danyosos efectes que produhian los miasmas que aquellas estancadas ayguas principalment durant l' istiu, desenrotllavan.

CONCA HIDROGRÁFICA DEL RIU TORDERA.

La alta conca de est riu pertany al bisbat de Barcelona y antigament al comtat del matex nom, per lo que de ella no dech ocuparme'n. Pera nosaltres comensa 'l Tordera (*Tordaria*) en Gaseran al N. de Hostalrich, després de quals poblacions avans de entrar al mar toca en Fogás y la antiga vila de Tordera (1). La major part de las ayguas, que originantse dins del pago geroni van á parar á est riu, hi verifican sa confluencia per la ribera esquerra; fentho per la oposada tan sols diferents torrents y rieras que unicament ténen importancia en temps de repetidas ó soptadas pluhas; los quals baxan de la vertent septentrional de la alta montanya, que desde Arenys á Tordera corre paralelament entre est riu

Verges se dirigex á Torrella de Montgrí en la qual te est riu sa entrada al mar. Pujades, llibre, 1, Cap. VI.

(1) Convé no confóndrer la vila de Tordera ab lo *castrum Tordariae* que citan diferents documents de la etat mitjana situat en lo comtat de Barcelona, y que es probable corresponga al actual poble de Palau Tordera,

y 'l mar interposada; mentres que las ayguas de la vertent meridional directament se precipitan al mediterrani. Molt poch poblada se presenta dita montanya á causa sens dubte de sa gran inclinació y de la qualitat de son sol, de manera que en lo vessant de tramontana sols s' hi trovan Raminyó, Fogás y la vila de Tordera, y en la que mira á mitjdia Arenys de Mun, St. Iscle de Vallalta, St. Cebrià de Vallalta, Vallmanya, Orsavinyá y Palafolls. Y en la marina (*marítima*), tot á vora del mar y al peu de aquesta llarga serra las ricas y pintorescas vilas de Arenys de Mar, Canet, St. Pol, Calella, Pineda y Malgrat, quals contorns cercan boscos de perfumats tarongers y primerencas fruyteradas.

Per la ribera esquerra afluexen al Tordera las rieras de Breda, Arbucias y Sta Coloma de Farnés, que entre ellas aquesta última es la principal. Té est tributari son origen en las ramificacions septentrionals del Montseny de la banda de St. Hilari, y reforsa sas ayguas ab las rieras de Castanyet, Juanet, la Esparra y ab la de Martorell de la Selva, y ademés ab las que avans se engorgavan en lo ara dessecat estany pantanós de Sils, entre las quals pòden citarse las procedents del terme S. de Valcanera y Caldas de Malavella, la de Vidreras y altrás de menor importancia; sens que tampoch la tingan major las demés corrents que 'l Tordera recull avans de desembocar al mar, al qual entra no gayre lluny de Blanes.

Desde aquesta vila al important port de Palamos corre paralela al mar, seguint sa direcció mitjana de S. O. á N. E. una serra que servex de unió entre las ramificacions del Montseny, que liquidan al N. y las de las montanyas Gavarras, que desprénen varios turons envers St. Feliu de Guixols y Calonge y que continuan extenentse, remontan lo litoral, fins St. Sebastià de Palafurgell y Bagur, célebres abdós montanyas y ben conegudas per son vistós faro la primera, y per estar constituïda de movedissas sorras la última. Ademés de las citadas poblacions hermostejan aqueixa part de costa Blanes, Lloret y Fossas, passant per las immediacions de cada una de ellas una riera que pren lo nom del terme que atravessa y entre las quals se repartexen las ayguas que discorren pel vessant dels expressats turons que miran al mar; mentres que las de la vertent oposada van á parar á la esquerra del Tordera ó á la dreta del Ter, separant per lo tan aquella serra la costa de la immediata plana de la Selva.

Pera completar aquesta suscinta ressenya geogràfica falta d'axar consignat que al bisbat de Gerona l' hermostejan diferents plans, entre 'ls quals meréxen especial esment los de Malgrat, de la Selva, de Gerona, de Celrá, de Banyolas y 'l de Martis célebre pel lach interment que en ell se trova, á tots los que 'l del Ampurdá guanya encara en importancia. En est son de veurer varios estanys si bé de profunditat escassa, als quals van á recullirse durant l' hivern gran munió de fotxas, ánechs y demés aus aquáticas, molts dels quals s' ha procurat dessecar modernament pera disminuir los pestilencials efluvis que de ells se desprenian. Los més notables son los de Ciurana (*estany de Púbol, pou glassat y estany petit,*) y 'l de Castelló de Ampurias, la extensió dels quals disminüex considerablement durant la época calurosa, á causa de minvar també las ayguas que enell s' estan-

can. Separadament del Ampurdá se trovan varios altres estanys en diferents encontradas del bisbat, ocupant lo primer térme lo de Banyolas tant per la profunditat, puresa y constancia de sas ayguas, com pel gran número de predits estanys que prop seu se manifestan. També ténen 'l seu lo poble de Mianegas al qual han donat just renom las sanguneras que en ell se crian y la turbera sobre que descansa; lo poble de St. Miquel de Campmajor, ahont tot sovint de nous s' en manifestan y altres. Modernament s' en han dexugat alguns pera evitar los mals efectes que en el estancament de las ayguas produhian, entre ells los de Sant Dalmay, Sils, Belcaire y Ullestret, y antigament ho foren lo que cubria 'l pla de Bas, y 'l de Millás resultant conreables extensas campadas, que avans sols eran foco de pestilencia.

Conegudas ja en conjunt las principals condicions geogràficas del nostre extens bisbat, hora es ja de que entrem á distingir lo limit que separava un de altre los dos pagos en que s' dividia durant la etat mitjana, pòdent dir que desde 'l Pirineo envers mitjorn per espay de uns 48 Kilómetros se componia ab lo curs de la actual carretera general de Fransa, fins á trovar entre Orriols y Fallinas la petita riera de Cin- yana, á la qual seguia fins al punt de sa confluencia ab lo caudalós Ter; saltant luego á la ribera dreta pera remontan la riera de la Bolla fins á la Pera, ahont comensava de anar borejant lo plá que allí queda; girant luego envers Castell de Ampurdá y Vulpellach y regirant desseguida al N. E. describia un ángul agut pera dirigirse á cercar lo térme de St. Feliu de Boada y 'l de Pals qual platja atravessava, quedant pel pago ampuritá la part de bisbat que al N. E. resulta, mentres que la restant formava lo territori del de Gerona.

No d'axa de ser notable que la mitat de aquesta divisoria vingués confosa ab la carretera que comunica la Espanya oriental ab Fransa, lo que logicament conduex á creurer que la tal via existia y feya aproximadament lo curs que ara porta, quan s' instituhiren estos pagos putx què ridicul seria voler pretenir que s' obligá á passar la carretera per la partió de exas demarcacions; de manera que no essent probable que 'ls árabes se entretinguessen en construhirla atés lo curt temps que aquí imperaren, vivint sempre entre guerras; y recordant per altra part que en la época goda tampoch se construhiren novas vias, recomponentse tan sols las que ja preexistian, de aquí que 'ns vejám en lo cas de sostenir que la actual carretera de Fransa desde Orriols á la Junquera porta 'l mateix camí que la antiga via romana. Axis és que no pòt admetre's la opinió del il·lustríssim Marca, al assegurar que dita via desde Figueras se desviava un poch al orient buscant lo poble de St. Miquel de Fluviá ahont passava est riu; putx contantse desde 'l *Summum Pyrendum* á *Cinniana XXXI MP.* que equivalen á 47 kilómetros 53 metres, que son los matexos que

median entre la riera Cinyana y 'l Pirinéo seguint la actual carretera, resulta que se augmenta notablement la distancia entre 'ls dos dits punts si vol fer-se-li descriure una curva dirigint-se per St. Miquel de Fluvià; posant-se per lo tant en pugna ab lo itinerari de Antonino y ab tots los datos que sobre esta materia's ténen.

Pera conèixer la divisió comtal que de cada un de aquestos pagos se feu llavors, es suficient dexar consignat que la partió entre 'l de Peralda y Ampúrias passava pels pobles de Vilamalla y Rimors, que ja corresponian á est últim; pel qual quedavan las baxas concas dels rius Ter y Fluvià, mentres que al comtat de Peralada se assignaren los Pirineos orientals desde la Junquera al mar, y la part de plana que regan la Muga y sos afluents desde la carretera de Fransa al mediterani. Lo pagó geroní quedá igualment partit en dos seccions, formant la septentrional lo comtat de Besalú, enclos al E. per la carretera de Fransa desde Cinyana al Pirinéo; al N. per estos monts desde la Junquera á Setcasas, al O. per la mateixa frontera del bisbat, lo Grao inclusive, y al S. per las serras de Finestras y Pujarnol, desde ahont la divisoria's confonia ab lo curs del Matamós fins al punt de sa confluencia ab lo Terri, al qual atravessava en lo poble de Mata, seguint lüego pel terme dels pobles de Pujals dels Caballers, Espasseus, Terradellas y Orriols lo qual se trova ja al peu de la dita carretera. La secció meridional constituïa 'l comtat de Gerona, bastant major que'l de Besalú en extensió, y quals fronteres no descriuré, putx que lo dit basta pera que 'l lector per si matex pugua reconstruir las.

PERE ALSIUS.

L' AUCELL DE MA PROVENSA. (1)

Bon aucellet, que vés per l' ayre
tan volador y enjogassat,
¿no 'm voldrás dir si ets de Belcayre?

¡Ay!... piula aviat!...

pús, somiant sobre la molsa
de vora 'l riu,

mòlt bè m' apar que ta veu dolsa
jo entench qué diu.

Bon aucellet, que tan en l' ayre
alsas ton vol, enjogassat;
digas, manyach, ¿tu ets de Belcayre?...

¡Ay!... piula aviat!...

Jo regonech ta ploma fina

y 'l teu cantà'....

Piula, petit... ¡Pobre cardina!...

t' escolto ja...

(1) Es traducció—quasi bè—de la poesia *L' aucèu de ma Proovènço*, de la tendra y malaganyada *Felibresso del Eur-re*, n' Antonieta de Belcayre.

—En ta Provença hi tens, filleta,
parents y amichs, tots ben lleyals,
y 't porto d' ells, sobre l' aleta,
recorts corals.

Ta mare 't guarda amor, volensa;
son esperit

vers tu s' en vè; pus ab tu pensa
de dia y nit!...

—¡Bon aucellet volador!... are,
are mateix, y de bon grat,
¿no 'm voldrás dir qué fa eixa mare?...

Sí!... piula aviat!...

—¡Ay!... com te sab en terra extranya,
t' anyora tant!...

Sempre 't seguèix, pèl pla y montanya,
son cor amant!...

—¡Oh hermós aucell!... cap á Provença

ab lleuger vol t' entornarás,
y aqueix mèu cor y aqueixa pensa

t' en portarás...

Als bons amichs, y á ma maret,

y á tots, ¡carets!...

vullalshi fèr, sí, cardineta,

mil petonets!...

JOAN SITJAR Y BULCEGURA.

La Bisbal (Setmana Santa,) Mars de 1872.

LOS REYS DE ARAGÓ Y LA SEU DE GIRONA

DESDE L' ANY 1462 FINS AL 1482.

XLVIII.

Acte dels dias 4, 5 y 6 de Juny de 1472. Lo Parlament de Girona, ó Corts generals de Catalunya hi brillan per son ausencia.—Fol. 174, b.

Die Jovis IV noni ntravimus (capitulum,) nec die veneris V, nec die Sabbati VI; quia fui infirmus.

Las causas de no tenirse Parlament en lo dia 5, foren, com ha previst lo lector l' ausencia del Rey y la protesta de que fou portaveu Mcier Alfonsello. Ja n' parlarem extensament en la Monografia *«Los Reys de Aragó y la ciudad de Girona»*.

Mentrestan, puix vinch de trovar lo document del Parlament de Figueras, citat per nostre XXXVII 3, no será mal posarlo aquí. Está registrat en la *Liber notularum*, fol. 202 ab, que compren varias escripturas desde l' any 1453 al 1491 y s' guarda en lo arxiu del Vicariat de la Séu. Diu:

Sindicatus capituli Gerundensis ad vener(abilem) gabrielem Johannis p(res)b(ite)rum de capitulo.

Noverint universi quod nos Capitulum ecclesie Gerunde

ad trinum tactum simbali, ut moris est, in domo *thesauraria* dicte ecclesie communiter nuncupata, de mandato honorabilis viri d(omi)ni andree Alfonsello decretorum doctoris, archidiaconi Bisulduni, sedis R(everendissimi)mi in christo patris et domini, domini Johannis miseratione divina ep(iscop)i Gerundensis in spiritualibus et temporalibus vicarii generalis, inter missarum sollempnia pro subscriptis peragendis convocati et congregati;—ad quam siquidem convocationem et congregationem convenimus et interfuimus una cum dicto vicario petrus de sancto saladonio, petrus geraldus de terradis, Michael Valls, Petrus vedruna, bernardus prim, andreas dōmenec canonicus, petrus ferrarii thesaurarius, petrus vinyoles, joannes campani, Gaspar puig, Johannes de lauro sacrista secundus, presbyteri de dicto capitulo dicte sedis, et capitulum ipsum facientes, celebrantes et representantes,—

Scientes et attendentes his superioribus diebus prefatum honorabilem petrum de sancto saladonio procuratorem et sindicum dicti capituli ad *regium parlamentum in villa de figueriis congregatum pro certis regis negociis* pacem et tranquillitatem status regalis et hujus patrie, Impuritani precipue, concernentibus, *tractandis* misisse et destinasse, sine tamen posse et auctoritate aliquid pro nobis in eodem parlamento consensendi, firmandi, nec concludendi, ymo potius cum omni limitata potestate et mandato speciali ea omnia nobis in eodem parlamento proposita refferendi; preterea vero prefatus procurator et sindicus ad nos personaliter rediens quadam *papiri cedula* nobis presencialiter exhibuit et tradidit, in qua continuari videmus quedam *apunctuamenta et capitula per ipsum parlamentum* sive convocatus in eodem, *ordinata* et convocata, que per nos dictum capitulum ab ipso parlamento firmari et laudari petuntur et requiruntur, prout justum est et rationi congruum;—

Idcirco nos, dictum Capitulum, de industria et probitate venerabilis Gabrielis Johannis presbyteri de capitulo dicte sedis plene confidentes, gratis et ex certa scientia, sine tamen quorumcumque aliorum procuratorum, sive sindicorum, per nos hactenus factorum revocatione constituimus, creamus et ordinamus procuratorem et sindicum actoremque nostrum dicti capituli certum et specialem prefatum gabrielem johannis, videlicet ad firmandum laudandum et offerendum pro nobis, dicto capitulo, prefata *apunctuamenta et capitula per dictum parlamentum*, sive convocatos in eodem, facta et ordinata, petita et contenta in eisdem, sub tamen pactis, condicionibus et retencionibus inferius expressatis, nobis salvis remanentibus et non al(iter).

Quas quidem condiciones et retenciones, ad majorem dicti procuratoris instructionem, et rey veritatis in eventum aprobacionem, hic *in lingua vulgari* inseri jussimus, que tenoris sunt sequentis.

Lo Capítol de Gerona per contemplacio principalment de la magestad del Sor. Rey e altres sgords, consent que la offeria sia feta per lo llur sindic en la forma desus dita ab aquestas condicions, et non al(iter):

Que lo Illustrissimo S(enyor) Rey, axi com ja juridicament ha offert, he consentit, faça per si e sos officials pagar ab tot effecte á dit capítol e altrás ecclesiastichs de la Ciutat e bisbat totes les rendes llurs; com altrement los dits ecclesiastichs no porien viure ne menys contribuir.

Aximateix, que lo dit Senyor ab tot effecte provehesca que als dits ecclesiastichs no sien presos los *terços de llurs rendes* en alguna part, ne per alguns ne capitans ne altres persones de qualsevulla stat o condicio sien.

Aximateix, que sie vist verdaderament quants *fochs* de ecclesiastichs son en lo dit bisbat e aquesta obediencia; e que segons *exer* aquells, sien tenguts a pagar, e no mes. E que ells matexos se puxen e hajen tallar, e no puxen esser tallats per alguns laychs.

Axi mateix que si la ciutat de Gerona e altres vilas o universitats per pagar llur tall faran alguna impositio en vituallas o altres cosas, que en aquella tal impositio no puxen *nec directe nec indirecte* esser feta ab algun prejudici ne contribucio al dit stat ecclesiastich.

Aximateix que no sie consentit en alguna remissio de deutes de temps passat ne sdevenidor per lo dit sindich llur; *ansa* alguna se menejara, aquella lo dit capítol vol primer ben veure e attendre, com nos puxa fer sino ab gran prejudici del dit stat ecclesiastich.

Et sic nos, dictum capitulum, rat(um) et grat(um) literis promittimus vobis, notario infrascripto, tamquam publice persone stipulanti et recipienti legitime, nomine et vice omnium quorum interest et intererit ac interesse poterit, quicquid per dictum procuratorem et sindicum in premissis et circa ea, salvis tamen prefatis retencionibus et condicionibus, actum fuerit et gestum juxta attributam potestatem ac procuratum, et ea non revocare ullo tempore aliqua ratione, sub honorum et jurium dicti capituli ubique habitorum et habendorum obligatione.

Et nos prefati bernardus prim et petrus vinyoles, qui propter indispositionem personarum nostrarum dicte congregationi et dicti capituli celebrationi non interfuimus, de premissis consultis ex parte honorabilis capituli, omnibus et singulis consentimus eaque laudamus et approbamus in posse notarii infrascripti.

Quod fuit actum Gerunde, et per dictos dominos constituentes laudatum et firmatum, scilicet per dictos dominos per bernardum prim et petrum vinyoles *intus hospicia sue uniuscujusque habitationis*, et per dictos dominos, capitulum, *intus domum thesaurariam predictam* capitulariter, presentibus ad hec me *petro Raymundo muti* presbitero, auctoritate dicti domini episcopi notario publico, et t(estibus) scilicet discretis petro pujades et bernardo bajuli presbiteris beneficiatis in dicta sede ad premissa vocat(is) specialiter et rogat(is).

Las proposicions del Parlament están registradas en lo *Manuale juratorum Gerunde*, llibre xxv, ó en l' *Acte del Consell general* rebuda en 31 Janer de 1472. Est *Manual* he vist en lo arxiu del Ajuntament Gironí. Dihuen:

Los convocats en lo present Parlament darien en parer per quant lo qui es stat mogut per alguns de residir los Dipputats de Cathalunya en la ciutat de Gerona, e la primera Cort o parlament se hagues a convocar en aquella, e lo nombre dels Cavallers ordonats per la *Cort de Monço* haguessen aturar en aquesta frontera de frança, o dels enemichs, fins que tota aquesta terra e lo Comdat de Rossello e de Cerdanya fossen en obediencia de la Mag(esta)t del Sor. Rey hauria alguna dilacio o disscus que per la necessitat occorren a la pagua dels Cavallers de aquesta provincia de Empurda, - que fossen apuntades les coses següents.

Et primo que fossen imposats lo augment, qui ses acostumat, en la forma que se exhigeix en les parts della, ço es *leyda, Urgell*, etc.; e de rebre en la present provincia de Empurda, ultra les bolles antigues en lo segell de plomb e de cera, e les intrades e les eixides. Item que ultra les dites bolles e impositis de augments de les bolles, e intrades e eixides dels drets del General, sie, e por lo

semblant, fet imposit de *dos sous* per mes per *cascun foch*. Item que sie fet imposit a tots los forments mestaylls, ordís, civades e espeltes tant en gra com en farina, qui per mar intraran es vendran, a raho de dotze diners per carregua pagadors per lo venador una vegada ten solament. Item que la dita oferta e imposit sien fets a temps de spay de sis mesos, comensadors lo primer die de febrer prop següent, en apres comptadors, dins los quals per major spay e repos se puxe entendre en tot lo que sera lahor de nostre Senyor deu, e servici de la Mag(esta)t del Sor. Rey, benefici e repos de la cosa publica de aquesta provincia de Empurda e del principat de Catalunya. Item que la present oferta sia fete ab condicio que lo Sor. Rey consenta e prometa tenir cort, o *parlament general*, en la ciutat de Gerona á tots los Cathalans durant lo temps de la present oferta.

XLIX.

Als 10 de Juny, entre 10 y 11 horas del demati, entra en Girona ab gran acompanyament de nobles y de soldats D. Juan de Aragó arquebisbe de Saragossa, despues de haver reduhit á la obediencia del Rey las ciutats de Vich y de Manresa.—Fol. 176 a.

Die mercurii, X Junii non intravimus capitulum; quia fuerunt aliqui impediti circa receptionem R(everendissi)-mi d(omi)ni archiepiscopi sesarauguste, qui intravit inter X et XI horas ante meridiem cum magna potencia militum et militancium. Qui tardavit et distulit adventum suum, quia oportuit eum vaccare reductioni Civitatum vici et de manresia, que se reduxerunt ad obedienciam S(erenissi)mi d(omi)ni n(ost)ri Regis. Cujus adventu jocundissimo letata est Civitas ista fidelissima, que eum letis oculis vidit; et eum et omnes de societate sua hospitari fecit circa medium civitatis. Et hoc ei specialiter et pro magna leticia concessum est; licet ceteris omnibus hospicia publica fuerunt deputata; cum sit filius Regis liberalissimus et ab omnibus dilectus.

Die jovis, XI junii, continuavimus capitulum post receptionem corporis d(omi)ni n(ost)ri Jesu(2); postquam fuimus informati quod R(everendissi)mus archiepiscopus non erat venturus ad visitandam ecclesiam, sicut spera(ba)-mus.

Á primera vista sembla que ab aquest Acte no concorda lo sobredit *Dietari de la Diputació*, qui á la rendició de Vich senyala lo 14 de Juny, y en punt á Manresa afegeix:

«Dimecres á XVII (de Juny). Aquest die lo canonge plannella aposteta capita de Manresa rete la ciutat als enemichs, ço es á les gents del rey D. Juan. E foren rebuts ab gran alegria per los pobles de la dita ciutat, é lo sendema qui fonch dijous feren gran festa é anaren ballant per totes les places é carrers de la ciutat».

La veritat mes clara faran conèixer dos importantíssims documents *inédits* que tinch trets del *Llibre vert* recondit en lo arxiu municipal de Manresa. Lo primer (1) es lo diploma de Capitulacions otorgadas per lo Infant Don Juan, *perpetuo administrador del arquebisbat de Zaragossa en son campament contra*

Vich (1) á 5 de Juny. Lo segon (2) forman los Capitols per lo mateix Infant fets, fermats e jurats en la recepcio dels homenatjes de fidelitat a el prestada en nom propi per la ciutat de Manresa, gentils homens, ciutadans é poblats en aquella als 20 de Agost (3). Del primer diploma, puix val la pena, plaume produhir un capitol (4), que vaix indicar en un altre treball històrich (5) y que fa ovirar un *nou camp* pera la Numismática de nostra terra:

«Item supplan á sa Ma(gesta)t, per quant aquesta Ciutat per sguart de la guerra trobant poca moneda manuda ha obtenguda licencia é facultat del Senyor, sots la qual obediencia vuy esta, de poder fer cert nombre de plombs, los quals vuy en dia en la dita Ciutat van e sprenen, placia á sa Senyoria voler loar, aprobar, e de nou atorgar la dita licencia a beneplacit de vostra Senyoria.—Plau al Senyor Rey».

No he trobat lo diploma del rey Renat. Lo *llibre vert* no l' porta; pero, pot ser, estigui en algun calaix de tants y tants pergamins arraconats sens ordre. ¡Pobre Historia de Catalunya!

FIDEL FITA.

DES Vari.

Jo era morta: sobre un túmbol cubert de blanch, voltat de ciris y toyas, reposava mon cadavre: al enfront meu y en una altre cambra, mos germans ploravan sens escoltar los consols de sos amichs que, com á bons, en sa tristesa los acompanyavan.

Jo hauria vulgut parlarlos, jo hauria vulgut dirlos:

—No ploureu ma mort, puig que ab ella s' ha acabat lo meu sufrir.

Mes la dalla que havia segat ma vida, ab sa fredó m' havia paralisat de tal manera, que ab tot y los meus esforços, ni un moviment, ni una paraula pogué dir pera aconhortarlos.

Lo sol brillant illuminava una paret d'enfront la finestra de ma cambra; los transeunts passavan per devant ma casa, los uns cantant, los altres rihent, com si tot en aquest mon fos alegría, y sens saber que en aquella casa hi nihava lo dolor. A mos germans pareixials impossible que lo sol brillés, que las aus cantassen y que hi hagués qui pogués viure; sens pensar que mes de quatre voltas, tal vegada nosaltres en lo temps en que 'ls pochs anys fan sonriure á las il·lusions, encara que sia en mitj las penas, ha-

(1) Datum et auctum in Castris nostris contra Civitatem vici apud perrochiam sancte eugenie die quinta mensis Junii Anno A nat(ivitate) domini Millesimo Quadringentesimo Septuagesimo Secundo.

(2) Fol. CLXXI b.—CLXXII a.

(3) Fet e fermat en la Ciutat de Manresa é en la Seu de aquella per lo dit Senyor Archabisbe á XX dies del mes de Agost del any de la nat(ivitate) Mil CCCCLXXII.

(4) Fol. CLXX b.

(5) La santa Cueva de Manresa, *Reseña histórica* (Manresa 1872) pág. 19.

(1) Fol. CLXVII b.—CLXXI a.

viam també cantat ó rigut al costat de una oculta tristesa, de algun ignot dolor.

La esposa del meu germà, aquella que tan carinyosament m' havia cuidat en ma malaltia, entrava de tant en tant, cubrintne de noves flors ma blanca vesta y adornant mon front de noves garlandas d'englantinas, gesamins y flors de taronger; allunyant ab son olor, per un instant, lo baf de mort que dins ma cambra's respirava.

Totes mas amigas, tots mos parents y coneguts entravan també á véurem per última vegada: l' un me deya una paraula de commiseració, l' altre llensava una llàgrima, y alguns, sent ó no sent aixís, demostravan en sas caras greu tristesa: jo 'ls veyia ben bé á tots, jo mirava agraïda y anhelosa aquells rostres coneguts; mes entre ells, no hi distingí may, lo de aquell que tant yo havia aymat en vida.

Un dia mes, y la llosa de mon sepulcre'm separaria per sempre del mon y de la memoria de tots aquells amichs; y fins aquell agraciad nin fill del meu germà, quan gran ne fora, ni recort hauria de ma fesomia, ni de la inmensa joya ab que jo 'l veyia arribar á casa tots los dias, ni del entranyable afecte ab que jo 'l acariciava entre mos brassos.

Sols mos germans, mentres viscan, ne guardarán ma memoria, després, mas cendras serán tant oblidadas com las de tots los que tingueren vida en generacions passadas.

Aixís fatigosament desvariejavá. De sopte m' ánima, al obrir los ulls á nova vida, va trobarse ab la esperansa falaguera de tornarlos tots á veure en mitj l' esplendor d' aquella gloria que may se acaba, y va johirne. Allí tots junts tornarem á viure pera jamay separarnos.

MARÍA DE BELL-LLOCH.

PERDÓ PEL TROBADOR.

Ni mon arpa ni ma veu
Poden dirte mon amor.....

Si fos, nina encisera,
Lo riu tranquil, plaçévol,
Que, manyach, entre l' herba, y ab dolçura
Canta y murmura
Cançons y gayas trobas
A sa bora florida,
Sent de las flors, ma llum, ma dolça vida,
Tu, la millor
La veu ne sentirias
Roblerta d' amoretas
De m' ánima per tu d' amor batuda,
D' amor perduda.....
Y á tos peus rossegarme
Veurías nit y dia,
Etern amant, desfet en harmonia
Tendra del cor.

Si fos l' au que's belluga
Festiu, dins del brancatge,
Que canta y juga y reflant aleja,
Y que festeja
Ab dolsas cantarelles,
Ab tendra melodia
Al Cel que tant estim, sentne, m' aymia,
Tu, mon bell Cel;
Las mágicas tonadas,
Los sons mes bells, las notas
Mes roblertas d' amor ne sentirias,
Y me veurías
De fit á fit mirante,
Embadalit tothora,
Trametente mos cants, d' amor penyora,
De mon cor fiel.

Si fos l' oreig, nineta,
Que ab parla encisadora
Festeije ple de goig, y acaricia
Al rey del dia,
Llensantne, en sa volensa,
Himnes y cants y trobas
Plenas d' amor, sent tu, que 'l cor me robas,
Mon unich sol;
Robant sons á las fullas,
Y á las flors la essencia
Ab perfumada veu jo 't contaría,
Ma bella aymia,
L' amor que per tu tanca
Mon cor, y sa grandesa,
Portant, lleuger, d' amor etern promesa
De pol á pol.
.....
Mes jay! que jo, estimada,
No so 'l riu, ni l' oratge,
Ni l' au festiu que canta entre 'l brancatge.....
¡So un Trobador!
Mes jay! que, en ma pobresa,
No puch dirte, m' aymia,
L' amor inmens, l' amor sens fi que nia
Per tu en mon cor.

Perdó, donchs, si del arpa,
Devant de ta bellesa,
No puch, nina, arrancarme, en ma pobresa,
D' amor ni un so;
Sí, en mon amor, pantexo
Y, embadalit, suspiro,
Sí, frenétich y mut, no mes te miro.....
Perdó!... perdó!

ANTONI VILA Y GUAYATÓ.

Figueras 15 Abril de 1872.

CONSISTORI DELS JOCHS FLORALS DE BARCELONA.

CONVOCATORIA

PER LOS DEL PRESENT ANY 1873.

Als experts y honorables trobadors y escriptors de Catalunya y de tots los comtats y antichs reyalmes ahont la nostra llengua es parlada ó coneguda los VII Mantenedors del Consistori dels Jochs Florals de Barcelona en l'any XV de llur instauració: salut.

Per tal de donar compliment á la comanda honrosa que l' respectable cors d' Adjunts ens feu lo dia 30 de Decembre del any passat, vos pregám vingau á pendre part en los Jochs Florals de MDCCCLXXIII que regits serán per lo present cartell, desitjantvos á tots alta inspiració y clarejant ingeni y á nosaltres llum y bon acert per jutjar y premiar als mes dignes.

CARTELL.

Lo primer diumenge de maig vinent, á 4 del mes, se farà la festa poètica dels Jochs Florals en lo lloch y hora de costum, y adjudicats serán als autors de les tres poesies millors de les que 'ns haurán trameses los tres premis ordinaris, oferta que sol fer l' Ajuntament de Barcelona, graciós protector y ja de temps antich aymador de la Gaya Ciència.

La primera joya ó premi, que segons consuetut es una ENGLANTINA D' OR, será donada á aquell qui haja compost mes bona troba sobre qualsevol dels fets històrichs ó gestes glorioses de Catalunya, ó bé sobre usatjes y costums de la nostra benivolguda terra; ab lo ben entès de que será preferida, en igualtat de mèrit, la composició escrita á faysó de romanç ó de lligenda.

De la segona joya, la VIOLA D' OR Y D' ARGENT, s' en farà entrega al autor de la millor composició moral ó religiosa.

Lo tercer premi que s' anomena DE HONOR Y CORTESIA, ó sia la FLOR NATURAL, lligada ab una cinta primorosa ment brodada, será per qui haja fet la poesia mes digna, sobre un punt que s' dexe al gust y franch arbitre dels trobadors. Seguint la gentil usança, aquell qui obtindrà eix premi deurá ferne totduna present á la dama que elegirá per *reyna de la festa*, la qual com se solia en les antigues festes consemblants, donará les altres joyes als guanyadors que en la cerimonia sien.

En conformitat als Estatuts del Consistori podrá haverhi los accésits y mencions honorífiques que 'ls Mantenedors judiquen ben merescudes.

Les composicions deurán esser escrites en antich ó modern catalá literari d' est Principat ó dels reyalmes de Mallorca y Valencia, essent igualment admeses les que sien compostes en quiscun dels dialectes del mitx-jorn de França, si llurs autors, fugint d' altres estils de parlar estranys al pays de la llengua d' oc, fan per escriureles á la manera mes simil del antich provençal ó catalá literari.

De mes á mes l' *Ateneo Barcelonés*, aymador de les lle-

tres pátries, te oferta com altres anys una MEDALLA DE COURE, per adjudicarse en lo present, ja que en lo passat no pogué esserho, al autor de una novela escrita en llengua catalana, sobre fets esdevinguts desde l' començament de la guerra de Successió fins á la fi de la guerra de la Independencia, haventse de donar marcada força á la pintura de costums de l'època per l' argument triada.

Axi mateix lo Dr. D. J. C. y S. Pbre. «desitjant protegir lo conreu de les lletres catalanes» torna á fer lo present d' una medalla d' or que será per lo autor del millor treball, obtant al tema «Memoria històrica de la Oratoria sagrada catalana.»

Item, la Societat *La Jove Catalunya* reitera la oferta d' un BROT DE OLIVERA D' ARGENT, que s' adjudicará al autor de la millor Oda en la que baix lo titol de la dita Societat se cante lo esperit novell de la nostra terra, simbolisat en la promesa joya.

Altrament, lo Consistori ha rebut un plech firmat per los Presidents de les tres Associacions catòliques de Barcelona, en lo qual se diu que «reunides per l' iniciativa de la *Academia de la Joventut Catòlica* y animades del desitx de contribuir al major lluhiment de la festa dels Jochs Florals, han acordat senyalar en lo certámen del present any un premi extraordinari consistent en una *Creu d' or esmaltada* á la poesia que millor cante y enaltesca lo gran fet d' armes de Lepant..... fent especial menció de la part que en la batalla tingueren En Lluís de Requesens Lloch-tinent del princep D. Joan d' Austria, y les naus de Catalunya.»

Per altre part, alguns mallorquins «aymadors de la poesia y llengua pátries oferexen una *pintura al oli*, representant un epissodi de la historia de Mallorca al qui presente la millor composició en vers que tinga per objecte cantar un fet històrich, una costum popular, ó algun dels monuments artístichs ó belleses naturals de l' Illa.»

Además, lo qui obtinga lo primer accésit á la *Flor natural* guanyará una ROSA D' ARGENT oferta per los mestres del Col·legi-Vidal de la vila de S. Feliu de Guíxols.

Segons acort de 20 de Decembre de 1869 lo Consistori se reserva per un any, comptant desde lo dia de la festa, la propietat de les composicions premiades ab joya ó accésit.

Les composicions que s' trameten no podrán haver estat publicades, y s' haurán de entregar á la Secretaría del Consistori (Carrer del Bou de S. Pere, núm. 7, magatzem) per esser rebudes abans del mitx-dia del primer d' Abril, acompanyada quiscuna d' un plech que contindrà lo nom de son autor y durá per sobrescrit lo titol y lema de la composició presentada.

Los plechs que contindrán los noms dels autors que no hagen alcançat premi, serán cremats en l' acte mateix de la festa.

¡Que Deu Senyor nostre vos dó á tots claretat d' enteniment, la patria lo foch del amor y l' esdevenidor corones de gloria!

Lo cartell present fou firmat en la ciutat de Barcelona als 24 dies del mes de Janer del any del Senyor 1873 per los VII Mantenedors, y segellat ab lo segell del Consistori.

Geronim Rosselló, mestre en Gay Saber, *president*.

Marian Aguiló, mestre en Gay Saber. — Antoni Camps y Fabrés. — Lluís Roca y Florejachs. — Albert de Quintana. — Joseph Coroleu.

Jaume Collell subdiaca, mestre en Gay Saber, *secretari*.

NOVAS.

En lo discurs que 'l Sr. Benavides, va llegir ab motiu de formar part de l'Academia Espanyola, hi ha un párrafo, fonament de molts altres, que 'ns sembla impossible qu' hagi sortit de la ploma de tant notable escriptor, nó per falta de bellesa y condicions purament literarias, sino per falta de veritat y exactitut. Després de descriurer, com ho pot fer una ma mestre, las glorias passadas de la nació *Espanyola* hi afegeix «Alashoras, quan tots los espanyols tenian un sól sentiment, quan parlavan una sola llengua, y son dóls sonido s' escoltava per. abdos mons, etc Ara bè, considerem oportú preguntar nosaltres y ¿quán era aquest temps glorios que la nació espanyola parlava una sola llengua? Sentim en extrem que tots los castellans caygan en lo matex error, puig lo Sr. Benavides, parla del temps glorios de la reyna Isabel I, y 'ns recorda quels aragonesos no parlavan pas castellá, aixó que hi ha qui diu que 'ls aragonesos influiren molt en l' anomenada d' Espanya. Pot ser es mentida. ¿Pot ser lo que 's conta d' ells es fill únicament de l' ignorancia? ¿Qui sab? Estém acostumats à veurer cosas tant estranyas que, francament no gosem à afirmar res.

Havem tingut lo gust d' admirar 4 fotografias reproducció de cuadros del jove pintor Amell. Are que pel número y caràcter de cada cuadro podem judicar ab coneixement de causa creyem que l' Amell es un dels artistes que ha arribat á ferse un estil propi y característich. Los cuadros «Un mal vehí» «Un naturalista.» «Per un punt... ¡la grossa!» y «Passeig y conferencia,» ho proban palpablement. Felicitem á l' Amell de cor, escitantlo ab lo fi y efecte de que seguesca la via empresa, tota vegada que está en armonia ab sos elements artístichs felicitantlo ademés per l' acert qu' ha tingut en posar títols catalans á las sevas obras. Ja es hora de que 's comprenga que després de la part general que exigeixen l' art y la ciencia necessariament, hi ha en tota obra altrás parts especials que acaban de donarli caràcter y fesomia.

Llegim en lo *Diari de Barcelona* que nostre paísá 'l conegut advocat del Iltre. Colegi de Madrid N.º Antoni Rodó y Casanova donará unas conferencias públicas en la *Academia de Jurisprudencia*, sobre nostra legislació foral.

Y, á propòsit de ditas lliçons, no podem menos de pregar al Sr. Falguera que continue las que ab tant aplauso comensá á explicar en l' *Ateneo* y que no pogué acabar per sa falta de salut.

Dias passats llegírem en la *Crónica* que s' anavan á posar en escena en lo Teatre del Odeon un drama titolat *L' angel de caritat* y la gatada *De panxa al sol*. En altre número de dit periódich s' assegura que s' ha presentat á la empresa del Romea una pessa catalana en un acte nomenada *Lo didot*.

Segons lo *Panadés* de Vilafranca s' ha estrenat en aquell Teatre una pessa original de D. N. Huguet ab lo títol de *Plors y rialles*.

La secció bibliográfica de la *Revista de España* corresponent al 10 del mes passat, s' ocupa ab gran elogi de las duas séries publicadas de *Lo Rondallayre* del conegut autor en Francisco Maspons. Hora es ja de que 'ls escriptors castellans se recorden de que á Catalunya existeix una literatura que per la importancia de las obras que la forman es digna de constant atenció y de detingut estudi.

La Academia de San Fernando ha adjudicat á nostre compatrici D. Joseph de Manjarrés lo primer premi en lo concurs obert pera premiar la millor obra sobre *Teoria estètica de la arquitectura*.

Lo setmanari de Vich *El Domingo* á mes d' alguns articles en catalá que publica de tant en tant, ha comensat á insertar en cada número una secció titulada *Calendari piados* escrita en nostra llengua.

Dada la molta afició que hi ha en Espanya á la lectura de novelas, podem augurar á En Frederich Soler un bon ecsit ab la seua titulada: «La batalla de la vida.» Com que no mes ha exit la primera entrega 'ns resservem parlarne quan ja estigui mes avansada la publicació.

Hem rebut la *circular de despedida* que la SOCIETAT DEL BORN acaba de dirigir al públich. Molt hauriam desitxat, si la índole de nostre periódich nos ho hagués permés, insertar íntegro aquell document escrit en bona prosa catalana.

A nosaltres, que conexem personalment á molts dels membres d' aquell centro, nos dol de veras que s' hagin sentit abatuts per la murmuració, que may podrà tacar honras ben sentadas.

Seguescan en lo camí que tant honrosament se trasaren y no veurán los desvalits desapareixer un de sos millors sostens y nosaltres una Societat ab qui á la una trevallavam en la propaganda de nostra idioma.

Ha sortit ja á llum lo *Calendari Catalá*, qual bibliografia publicarem en un próxim número.

Acaba de morir en esta ciutat En Lluís Gonzaga de Pons, un dels que mes á pit havian pres nostra renaxensa, per lo que y per sos clars talents havia sigut nombrat president del Jochs Florals del any 1861. Acompanyém á sa familia en son just dolor, per tant irreparable pèrdua.

Lo secretari de la Redacció, ANGEL GUIMERÁ.

Estampa de N. Ramirez y C.ª, pasatje de Escudillers, n.º 4.